

Ago MUJKANović, MA

JU Opća biblioteka Tešanj

mujkanovic.ago@gmail.com

STEĆCI KLADANJSKOG KOTARA 1889. GODINE PREMA IZVJEŠTAJU ŽANDARSKOG VODNIKA ILIJE DUSPAROVIĆA

Apstrakt: *U ovom radu se prezentira izvještaj žandarskog vodnika iz Kladnja, Ilije Dusparovića. Ovaj dokument uključuje popis stećaka koji se nalaze u kladanjskom kotaru, što obuhvata područja sadašnjih općina Kladanj, Olovo, kao i dijelove općina Šekovići i Živinice. Izvještaj sadrži informacije o terenskim istraživanjima koje je proveo navedeni vodnik, a preko Tome Dragičevića, oružničkog stražmeštra iz Zabrđa nedaleko od današnjeg Ugljevika, prezentirao je Vid Vuletić Vukasović u Vjesniku arheološkog muzeja u Zagrebu iz 1889. godine.*

Ključne riječi: *žandarm, stećci, izvještaj, Kladanj, Tomo Dragičević, Vid Vuletić Vukasović.*

STECAKS OF THE KLADANJ DISTRICT IN 1889 ACCORDING TO THE REPORT OF THE POLICE OFFICER ILIJA DUSPAROVIC

Abstract: *This paper presents a report by a gendarme sergeant from Kladanj, Ilija Dusparović. This document includes a list of medieval tombstones located in the Kladanj district, which includes the areas of the today's municipalities of Kladanj, Olovo, as well as parts of the municipalities of Šekovići and Živinice. The report contains information on field research conducted by the said sergeant, and was presented by Vid Vuletić Vukasović in the 1889 Vjesnik of the Archaeological Museum in Zagreb through Toma Dragičević, a constable from Zabrđe, not far from today's Ugljevik.*

Key words: *gendarme, medieval tombstones, report, Kladanj, Tomo Dragičević, Vid Vuletić Vukasović.*

Nakon što je Austro-Ugarska 1878. godine okupirala Bosnu i Hercegovinu, austrougarski službenici započeli su sistematsko istraživanje stećaka. U ovom periodu povećao se interes za stećke, kako stranih, tako i domaćih istraživača. Posebno je bilo značajno za dalji rad osnivanje Muzejskog društva 1884.,¹ Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1888. godine i pokretanje *Glasnika Zemaljskog muzeja*. Među prvim domaćim istraživačima koji su se ozbiljnije bavili proučavanjem stećaka bio je Vid Vuletić Vukasović.² Zahvaljujući njemu, a posredstvom oružničkog stražmeštra Tome Dragičevića, ovaj izvještaj je objavljen u *Vjesniku arheološkog muzeja u Zagrebu* iz 1889. godine. Tomo Dragičević očigledno je bio ključna veza između terenskih istraživača i naučnika.³

Austrougarska vlast je provela popis stećaka u godinama 1887. i 1888.⁴ Na osnovu uputstava Zemaljske vlade iz Sarajeva, kotarski uredi su uz pomoć žandara, cestara i lugara prikupili informacije o količini i rasporedu ovih spomenika. Ćiro Truhelka je naveo da popis nije bio potpuno tačan, ali je pružio približnu sliku o broju i području na kojem su stećci bili prisutni. U svojim radovima o stećcima koristio je isključivo podatke prikupljene tokom tog popisa. Takođe, svoju hronološki najnoviju studiju o stećcima, objavljenu u Napretkovoju *Povijesti Bosne i Hercegovine 1942. godine*, zasnovao je na tim istim informacijama.⁵ Bez sumnje, može se reći da je ovaj izveštaj Ilije Dusparovića, žandarskog vojnika iz Kladnja, nastao kao dio aktivnosti koje je realizovala Zemaljska vlada.

Drugi značajan podatak o stećcima Kladnja daje nam dr. Ćiro Truhelka, koji navodi da se u kladanjskom kotaru nalazi 1.021 stećak. Očito je da je nastavljena evidencija stećaka u kladanjskom kotaru nakon 1887. i 1888. godine te je broj od 774, koliko ih se navodi u Dusparičevom izvještaju 1889. godine, popeo na 1.021, koliko ih navodi Ćiro Truhelka 1895. godine. Tako je u

---

¹ Adnan Kaljanac, *Stranputice rane arheologije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2023., 44.

² Šefik Bešliagić, *Jedan austrougarski popis stećaka* (I. referat Koste Hörmanna na Arheološkom kongresu u Kijevu 1899. godine), Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Vol. 21, No. 1, Split 1980., str. 639.

³ Ago Mujkanović, „Arheološka istraživanja“ Tome Dragičevića u sjeveroistočnoj Bosni, *Acta Illyrica: godišnjak Udruženja Bathinvs*, Sarajevo 2024., 151.

⁴ Ćiro Truhelka, *Srednjovječni stećci Bosne i Hercegovine*, *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1942., 630.; Šefik Bešliagić, *Stećci, Kataloško-topografski pregled*, Sarajevo 1971., 32.

⁵ Šefik Bešliagić, *Jedan austrougarski popis stećaka*, stećaka (I. referat Koste Hörmanna na Arheološkom kongresu u Kijevu 1899. godine), Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Vol. 21, No. 1, Split 1980., str. 640.

razmaku od šest godina broj evidentiranih stećaka u kladanjskom kotaru porastao za 247.

U ovom radu, mnogo mjesta gdje se nalaze nekropole je napisano pogrešno. Moguće je da se to dogodilo tokom prepisivanja, što je uzrokovalo promjene u nazivima mjesta. Autor je korigovao nazive kako bi olakšao njihovo korištenje u budućim istraživanjima i ubiciranju nekropola stećaka. Što se tiče izvještaja, autor je napravio manje gramatičke ispravke u opisu da bi tekst bio jasniji današnjim čitateljima. Nažalost, nisam uspio utvrditi tačna imena dviju nekropola, a to su nekropole Kanicih i Kruštanje.

Iz izvještaja se može zaključiti da je vodnik Ilija Dusparović zabilježio 41 nekropolu unutar kladanjskog kotara. Na području današnje općine Kladanj, nekropole uključuju: Gojsalić, Starić, Mladovo, Vranović, Tarevo, Olovci, Prijanovići, Stupari, Tuholj, Brdelji, Goletići, Obrčevac, Kovačići, Brateljevići, Gojakovići, Brlošci, Noćajevići, Matijevići i Hajdarevići. U općini Olovo, nekropole koje je zabilježio Ilija Dusparović nalaze se u selima: Kruševo, Drecelj, Kozjaci, Lišci, Grabovica, Bakići, Ponijerka, Kamensko, Moguše, Gurdići i Slivnje. U općini Šekovići, Dusparović je evidentirao nekropole Dole, Bijelo Polje i Kaštijelj. Na području općine Živinice, zabilježio je nekropole u mjestima: Suha i Rudine.

Vid Vuletić Vukasović je izvještaj prezentirao 1889. godine u *Vjesniku arheološkog muzeja u Zagrebu*. Piše mi vrli Tomo Dragičević: „Imam prijatelja, žandarskog vodnika u Kladnju, pa sam mu pisao da me izvijesti o tamošnjim stećcima ili mramorju, kako to narod ovdje zove. On mi je odgovorio, kako ćeš vidjeti u njegovu pismu. Eto, on piše da je on sam pregledao u kladanjskom kotaru 774 mramora. Pisao sam mu da mi snimi i natpise. Evo izvješća spomenutoga žandarskog vodnika g. Ilije Dusparovića: Dragi Tomo! Šaljem ti iskaz o mramorima u kladanjskom kotaru, te sam sve zabilježio kako koji izgleda.“⁶

U Gojsaliću postoji 50 stećaka. Većina njih stoji na postavku (postolju), dok su neki od njih ukrašeni arhitektonskim detaljima. Starić ima 86 stećaka, od kojih su svi na postolju, a neki su takođe arhitektonski uređeni. U Ravnom se može naći 19 stećaka, koji se nalaze na postavku i imaju arhitektonske ukrase. U selu Dole ima 15 stećaka, koji su slični prethodnima, ali se razlikuju po obliku. U Mladovu se može naći na do 36 stećaka, pri čemu se većina završava trostranim ležećim bridnjakom sa osnovicama nagnutim unutra (sljemenjak).

⁶ Vid Vuletić Vukasović, *Dopisi, Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, Godina XI, Broj 1, Zagreb 1889. 122.

Neki od njih su ukrašeni, a svi su na postavku. U Vranovićima, jedan stećak ima postavak, a njegov vrh je ravan kao ploča. U Tarevu se nalaze tri stećka koji su slični onom opisanom. U Olovcima ima sedam stećaka koji su na postavku, a vrh im je ravan. Širina postavki je velika. U Prijanovićima se možemo susresti sa šest stećaka, koji imaju isti oblik kao stećci u Olovcima. U Stuparima, ima šest stećaka na postavku, a njihovi vrhovi su ravni i arhitektonski uređeni. U Tuholju se nalaze četiri stećka na postavku, sa ravnim vrhovima. U Brdeljima ima deset stećaka koji većinom završavaju u trostrani ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. U Obrčevcu je pet stećaka, koji se završavaju u sličnom trostrani ležeći bridnjak, a neki su ukrašeni, kao što je jelica. U Goletićima se nalaze osam stećaka na postavku, a njihovi vrhovi su ravni. U Kovačićima ima 28 stećaka, neki su ravni na vrhu i naslonjeni su na postavak, dok su neki završeni trostrani ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra, pri čemu mu se ponekad može primijetiti jelica. U Brateljevićima postoje dva stećka na postavku s ravnim vrhovima. U Matijevićima se može naći devet stećaka na postavku, a njihovi vrhovi su ravni. U Gojakovićima ima 14 stećaka na postavku, s ravnim vrhovima. U Suhoj se nalazi šest stećaka, koji se završavaju trostranim ležećim bridnjakom s osnovicama nagnutim unutra. U Bijelom Polju ima pet stećaka na postavku, a vrhovi su im ravni. U Kaštijelju postoje četiri stećka koji su slični onima u Bijelom Polju. U selu Rudine, imamo 70 stećaka koji su na postavku, a vrhovi su im ravni. Neki od njih imaju krst, kao i proste kuke i jelku. U Noćajevićima ima 14 stećaka, neki su na postavku i ravni su na vrhu, dok se neki završavaju u trostranom ležećem bridnjaku s osnovicama nagnutim unutra. U Brlošcima se može naći četiri stećka na postavku koji su ravni na vrhu.⁷

U selu Kruševu su 42 stećka. Većinom se završavaju u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra i na podstavku su. Na nekima se opaža krst, pa proste kuke i sastavljena kuka poput slova S. U Drecelju su 22 stećka. Slična su onima u Kruševu. U Liščima je jedan stećak. Na vrhu je ravan i liričan (s natpisom). Na njemu je uklesana kao konjska podkova i sablja. U selu Kozjacima je deset stećaka. Većinom su na postavku i završavaju se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. Na nekima se opaža prosta kuka i krstovi raznih oblika. U Olovu je 19 stećaka, te su slični opisanima u Kozjacima. U Gornjim Bakićima je osam stećaka. Na nekima je krst i sablja, zatim dupla kuka i po pet jabuka u ovom smjeru, između jabuka je okomito sablja. Ovi su stećci na vrhu ravni. U Grabovici je 17 stećaka. Većinom se

---

⁷ Selo Rudine postoji u općini Sokolac, u radu se selo navodi kao (D)rudine. Selo ovog imena ne postoji i očito se radi o grešci prilikom prepisivanja. Moguće je da se misli na dio sela Višće i brdo Rudine ili selo Djedino.

završavaju u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. Na nekima su proste kuke. U selu Ponijerka je 41 stećak na postavku. Svršavaju se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. U Kamenskom je 70 stećaka na postavku. Završavaju se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. Na nekima su proste kuke, pa krst i dupla kuka. U Mogušama je jedan stećak na postavku. Završavaju se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. Na njemu su dupla kuka i proste kuke, pa kao cvjetovi ili bolje znakovi. U selu Berisalići su tri stećka kao onaj u Mogušama. U Kolakovićima je sedam stećaka kao u Mogušama. Tu se opaža vitez na konju. U ruci mu je kao grana i sablja. U Slivnju je sedam stećaka, te su slični posljednjima. Tu su uklesane proste kuke, dvostruka kuka i krst. U Hajdarevićima je 27 stećaka na postavku. Svršavaju se u trostran ležeći bridnjak s osnovicama nagnutim unutra. U Gurdićima je 31 stećak. Slični su stećcima u Hajdarevićima. U Kanicima je jedan stećak, te je oblika kao onaj u Gurdićima. Na njemu su ruka i krst. U Kruštanju je na stećku (oblika je kao i opisani) polumjesec uzgori, ispod njega krst i sablja.⁸

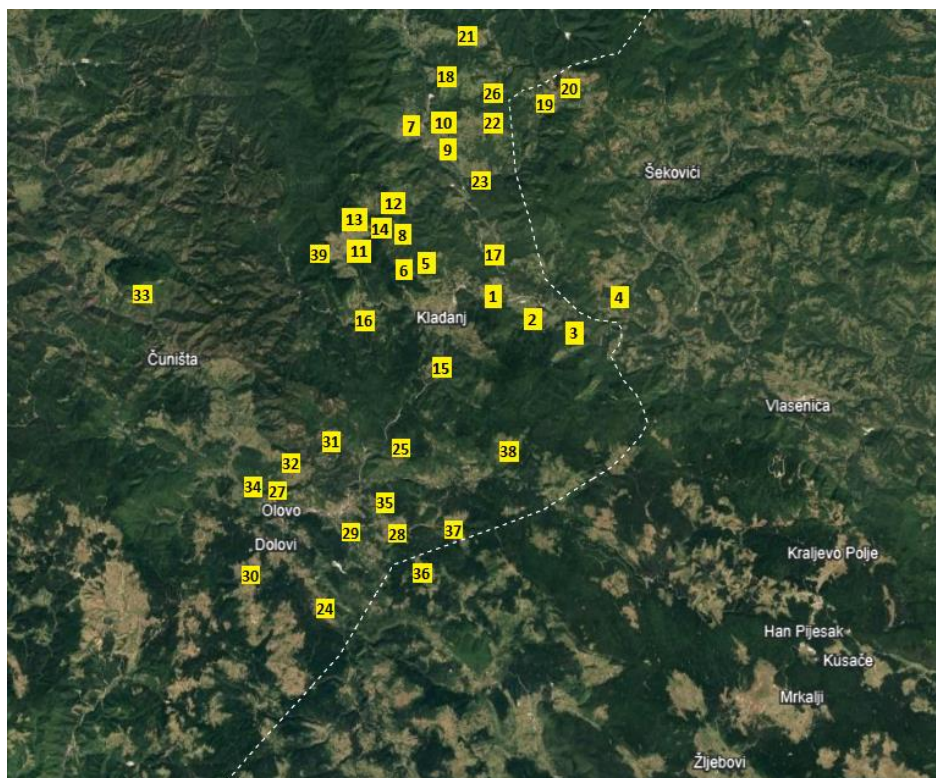
Ovo je opisano po debelu, tj. u glavnim potezima, ali se i po ovome može zaključiti da su znameniti i stećci u kladanjskom kotaru, te se spominju i u narodnim pjesmama.⁹

Važno je istaknuti da su informacije prikupljene uz pomoć terenskih saradnika poput žandara, lugara i putara. Stručnjaci su kasnije obrađivali te informacije, ali nisu sami izvodili terenska istraživanja. Postavlja se pitanje koliko su ti podaci, prikupljeni na ovaj način, bili korisni za stručne analize i naučna istraživanja. O ovom problemu govori dr. Adnan Kaljanac u svojoj knjizi pod nazivom *Stranputice rane arheologije u Bosni i Hercegovini*.

Iz ovog izvještaja jasno se može vidjeti da Ilija Dusparović ističe da su stećci znameniti i da se pominju u narodnim pjesmama. Dakle, situacija u kladanjskom području je slična onima u drugim mjestima, jer su terenski istraživači zajedno s informacijama o arheološkim mjestima prikupljali i etnološki materijal. Ovi materijali su mnogo značajniji od podataka o arheološkim lokacijama, s obzirom na to da su zabilježeni direktno od govornika ili guslara. S obzirom na to da je Tomo Dragičević bio u bliskim i prijateljskim odnosima s poznatim etnologom dr. Fridrihom Salomo Kraussom, te mu je slao prikupljene informacije, važno je istražiti njegovu ostavštinu i podatke o etnološkoj građi Kladnja.

⁸ Vid Vuletić Vukasović, *Dopisi, Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, Broj 1, Zagreb 1889., 123.

⁹ Ibidem

Slika 1. Karta nekropola stećaka koje je evidentirao Ilija Dusparović

1. Gojsalić	14. Obrčevac	27. Kozjaci
2. Starić	15. Kovačići	28. Lišci
3. Ravne	16. Brateljevići	29. Olovo
4. Dole	17. Gojakovići	30. Gornji Bakići
5. Mladovo	18. Suha	31. Grabovica
6. Vranović	19. Bijelo Polje	32. Ponijerka
7. Tarevo	20. Kaštijelj	33. Kamensko
8. Olovci	21. Rudine	34. Moguše
9. Prijanovići	22. Noćajevići	35. Berisalići
10. Stupari	23. Brlošci	36. Kolakovići
11. Tuholj	24. Kruševo	37. Gurdići
12. Brdelji	25. Drecelj	38. Slivnje
13. Goletići	26. Matijevići	39. Hajdarevići

ZAKLJUČAK

Istraživanja stećaka u sjeveroistočnoj Bosni, pa tako i u Kladnju, nisu dovoljno poznata široj naučnoj javnosti. Međutim, područje sjeveroistočne Bosne zaista obiluje nekropolama stećaka i arheološkim nalazima. Jednostavnim uvidom u kartu rasprostranjenosti stećaka na ovom području u knjizi Šefika Bešliagića, *Stećci, Kataloško-topografski pregled*, uvidjet ćemo da je ovdje jedna od najvećih koncentracija stećaka u sjeveroistočnoj Bosni. Prva do sada poznata istraživanja stećaka obavljena su u drugoj polovini 19. vijeka od strane žandarmerijskog vodnika Ilije Dusparovića. Bila su to amaterska istraživanja koja su imala za cilj evidenciju stećaka po naredbi Zemaljske vlade.

Navedeni izvještaj nastao je u kontekstu popisa stećaka koje je provela Zemaljska vlada tokom 1887. i 1888. godine. Na ovim poslovima evidentiranja stećaka bili su angažovani ljudi koji su se nalazili na terenu: lugari, žandari i cestari. Posao popisa stećaka na području kladanjskog kotara proveo je žandarski vodnik gospodin Ilija Dusparović, koji se tada nalazio na službi u Kladnju.

Oslanjajući se na informacije koje su prikupljene preko Dusparovića i drugih terenskih istraživača, ti podaci su korišteni u naučne svrhe. Kasnije će uslijediti istraživanja stećaka kladanjskog kraja od strane istaknutih istraživača poput Ćire Truhelke, Dimitrija Sergejevskog, Šefika Bešliagića, Marka Vege, Marian Wenzel i dr.

SUMMARY

Research on medieval tombstones in northeastern Bosnia, including Kladanj, is not sufficiently known to the wider scientific public. However, the area of northeastern Bosnia is indeed rich in medieval necropolises and archaeological finds. A simple look at the map of the distribution of medieval tombstones in this area in Šefik Bešliagić's book, *Stećci, Kataloško-topografski pregled*, will show that this is one of the largest concentrations of stećak tombstones in northeastern Bosnia. The first known research on medieval tombstones was carried out in the second half of the 19th century by gendarmerie sergeant Ilija Dusparović. These were amateur researches aimed at recording medieval tombstones by order of the Provincial Government

The above report was created in the context of the census of medieval tombstones carried out by the Provincial Government in 1887 and 1888. People who were in the field were engaged in this work of recording medieval tombstones: foresters, gendarmes and road workers. The work of listing the

medieval tombstones in the Kladanj district was carried out by the gendarme sergeant Mr. Ilija Dusparović, who was then on duty in Kladanj.

Based on information collected by Dusparović and other field researchers, this data was used for scientific purposes. Later, research on the medieval tombstones in the Kladanj region was carried out by prominent researchers such as Ćira Truhelka, Dimitrij Sergejevski, Šefik Bešliagić, Marko Vega, Marian Wenzel and others.

LITERATURA

- Bešliagić Šefik, *Stećci, Kataloško-topografski pregled*, Sarajevo 1971;
- Kaljanac Adnan, *Stranputice rane arheologije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2023;
- Mujkanović Ago, „Arheološka istraživanja“ Tome Dragičevića u sjeveroistočnoj Bosni, *Acta Illyrica : godišnjak Udruženja Bathinvs*, Sarajevo 2024;
- Mutapčić Edin, Softić Sakib, Nurkić Kemal, *Prošlost Kladnja sa detaljnim popisom stanovništva 1850/1851*, Tuzla 2019;
- Purgarić-Kužić Branka, Dosadašnja istraživanja o stećcima, *Radovi*, Zavod za hrvatsku povijest, 28, Zagreb 1995;
- Truhelka Ćiro, Natpisi iz sjeverne i istočne Bosne, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, VII/3, Sarajevo 1895;
- Vuletić Vukasović Vid, Dopisi, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, Godina XI, Broj 1, Zagreb 1889;